

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ РУСИФІКАЦІЇ В УКРАЇНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст.: ІСТОРІОГРАФІЯ

Визначено стан дослідження реалізації керівництвом СРСР політики русифікації на теренах України у другій половині ХХ ст., персональний внесок науковців у розробку цієї проблеми та вплив історіографічної ситуації на визначення напрямів наукових пошуків і аналітичну частину наукових досліджень.

Ключові слова: історіографія, історіографічний аналіз, русифікація, УРСР, етнополітика.

Постановка проблеми. Політика русифікації, як один із елементів етнополітики тривалий час залишалася вагомим засобом уніфікації суспільно-політичного життя на теренах СРСР. У

44

сучасний період значна кількість науковців намагається знайти відповідь на питання, звідки походять корені так званої «меншовартості» у поглядах як пересічних українців, так і сучасних провідних українських політиків, чому міфічний проект «руського мира» знайшов настільки багато прихильників поза межами Російської Федерації? На початку ХХІ ст. російські політики нерідко відкрито дивуються, чому Україна веде переговори з ними часто навіть не ставлячи питання у вигідному для себе плані, а лише намагаючись обмежити можливі негативні наслідки. Така ситуація спостерігалася й під час переговорів за розподіл Чорноморського флоту, визначення цін на російські енергоносії для України, вирішення питань, пов'язаних із експортом-імпортом товарів та послуг. Після проголошення незалежності вона за короткий проміжок часу погодилася передати всі ядерні боєголовки Росії, дозволила базуватися у Севастополі Російському Чорноморському флоту, створила спільний із Росією газотранспортний консорціум, вкрай не вигідний для України. Виступаючи у ролі слабшого у зовнішніх стосунках, українці розгубили значну кількість переваг та можливостей, які дісталися Україні після розпаду СРСР. Навіть після закріплення у Конституції статусу української мови як державної так зване «мовне питання» часто використовувалося у передвиборній риториці як окремих політичних лідерів, так і політичних партій для «підвищення статусу» чи сфер вживання російської мови. У зовнішній політиці українські політики, політологи, економісти аналізують переваги та недоліки слідування проросійським курсом чи курсом європейської орієнтації. В результаті такого хитання Україна на початку ХХІ ст. опинилася у досить складній ситуації, коли російська агресія проти України постала як один із напрямів зовнішньої політики сучасного керівництва Російської Федерації.

У російських періодичних виданнях початку ХХІ ст. неодноразово відзначалося, що українська сторона, виступаючи у стосунках із Російською Федерацією з позиції слабшого, не лише визнає і приймає такий стан речей, а й не може претендувати на статус суб'єкта міжнародних відносин через «штучність Української державності», яка начебто є виключно результатом політики радянського керівництва. «Моральна» залежність українців від росіян також подається як одна із основ ідеології «руського мира». Все це стало одним із варіантів втілення у життя політики русифікації, яка активно здійснювалася радянським керівництвом у другій половині ХХ ст. Її висвітлення у працях дослідників не лише демонструвало інструментарій формування політичної свідомості населення, а й відбивало уявлення дослідників про критерії оцінки етнополітики. Позірна інтернаціоналізація поступово перетворилася на ширму для масштабної русифікаторської політики, наслідки втілення у життя якої відчуваються в Україні і у сучасний момент.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До останнього часу аналіз стану дослідження цієї проблеми вітчизняними вченими в основному здійснювався у контексті написання праць на історичну тематику. Проте комплексні історіографічні студії у цьому напрямку практично не здійснювалися, що робить дане дослідження досить актуальним.

Мета полягає у висвітленні стану дослідження реалізації керівництвом СРСР політики русифікації на теренах України у другій половині ХХ ст. та проаналізувати персональний внесок науковців у розробку цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу. Після завершення Другої світової війни посилення політика русифікації в СРСР використовувалася для уніфікації суспільно-політичного життя в країні. На теренах України вона у вигляді позірної інтернаціоналізації протиставлялася так званому «українському буржуазному націоналізму», яким таврувалися будь-які прояви національної свідомості українства. Прихильники комуністичної ідеології фокусували увагу читачів не на правах людини і громадянина, а на сфері класових відносин, класової боротьби і політиці пролетарського інтернаціоналізму. Перемога над Німеччиною і її союзниками на певний час законсервувала сталінський тоталітаризм. Проте хід бойових дій продемонстрував у тому числі й неоднозначність сприйняття радянських перетворень населенням країни, про що свідчило серед іншого й утворення та масштабність дій Російської визвольної армії (РВА) та Української повстанської армії (УПА). При цьому у складі різних формувань РВА та допоміжних частин вермахту за різними даними воювало від 1 до 1,5 млн. осіб, а опір УПА не вдавалося подолати аж до середини 1950-х років. Тому ідеологічна робота ставала надзвичайно важливим засобом збереження радянської держави за культивування чітко визначених суджень та оцінок, серед яких чільне місце посідала пропаганда «пролетарського інтернаціоналізму», заснована на масштабній русифікації. Еволюція поглядів радянських вчених у цьому напрямку включала в себе критику дій українських повстанців, засудження «українського буржуазного націоналізму», а з часом - піднесення досягнень російського народу, як «першого серед рівних».

Програма дій радянського керівництва на території західних областей України певний час визначалася постановою ЦК ВКП(б) від 27 вересня 1944 р. «Про хиби в політичній роботі серед населення західних областей України», в якій підкреслювалося завдання підвищити політичну активність трудящих у боротьбі за зміцнення радянської влади та ліквідацію ОУН-УПА [7, 6-7]. Така діяльність мала неминуче спиратися на русифікаторську політику та критику націоналістичних поглядів українців. Представлення російського народу як «першого серед рівних» мало формувати відповідні стереотипи мислення радянських громадян [10; 18; 22; 23]. У дослідженнях І. Богодиста [6], М. Івасюти [20; 21; 22], В. Маланчука [32], Й. Черниша [44], В. Столяренка [38], А. Кондратюка [30] підкреслювалися, що саме допомога «великого російського народу» сприяла успішному завершенню «економічних соціалістичних перетворень» в західноукраїнських областях. Міжетнічні стосунки у СРСР подавалися виключно як «непорушна дружба народів», заснована на єдності їхніх інтересів. При цьому наголос обов'язково робився на важливості тісних зв'язків із «великим російським народом» [13; 14; 15; 16; 17; 19; 20]. Переселення значної кількості росіян в Україну - як засіб зміцнення українського робітництва, оскільки в СРСР характер взаємин між його народами визначається взаємовідносинами співробітництва, братерської дружби і пролетарського інтернаціоналізму [9].

Нав'язування історичної концепції історії України, відповідно до якої українці прагнули до «возз'єднання з великим російським народом» потребувало формування у політичній свідомості громадян відповідних стереотипів. М. Хрущов виступав як активний борець проти «українського буржуазного націоналізму». Пишне святкування річниці «возз'єднання» підштовхнуло вчених до створення публікацій, погляди яких протиставлялися б вияву націоналістичних поглядів [16; 17; 18; 50].

Квітневий (1960 р.) пленум ЦК КП України підкреслив, що одним з найважливіших завдань партійних організацій є інтернаціональне виховання трудящих України, виховання їх у душі любові і глибокої пошани до великого російського народу і всі інших братніх народів СРСР. Вся ідеологічна робота повинна сприяти дальшому зміцненню дружби народів, зближенню соціалістичних націй. В рішенні вказується на необхідність непримиренної боротьби проти аполітичності, космополітизму, розтлінної буржуазної ідеології і особливо проти українського буржуазного націоналізму. Загальний тон у дослідженнях радянських науковців в роки хрущовської «відлиги» задавали праці, де аналізувалися у вигідному для радянської влади руслі основні постулати ленінської національної політики. Крім того, з проголошенням побудови комуністичного суспільства була проголошена теза про остаточне вирішення національного питання в СРСР. Це партійне гасло швидко підхопили і почали, в свою чергу, пропагувати радянські дослідники. Так, І. А. Новиков підкреслював, що з перемогою соціалізму в нашій країні

зникла національна відособленість, замкнутість, викоріненнь колишнє недовір'я народів і встановилась братерська співдружність між ними [35, 22].

Керівництво СРСР наполегливо дотримувалося курсу КПРС, який проголосив на XXII з'їзді партії М. Хрущов: «У СРСР утворилась нова історична спільнота людей різних національностей, які мають спільні риси - радянський народ». Йшлося навіть про зміну статусу республік - їх повного злиття. В силу цього, генеральними топіками публікацій, присвячених аналізу «інтернаціонального виховання» громадян, ставали «інтернаціональна єдність», «єдиний радянський народ».

Поступово у другій половині 1960-х - 1970-х роках у радянській історіографії з'явилося твердження про «велику інтернаціональну місію» Радянського Союзу, яка полягала у об'єднанні трудящих всіх країн на боротьбу проти світового імперіалізму із нівелюванням національних відмінностей. Основою приходу більшовиків до влади було оголошено інтернаціональне єднання трудящих різних національностей під гаслом непримиримої боротьби проти буржуазної ідеології [1, 130; 24; 34; 51, 27]. Основою інтернаціоналізації суспільства оголошувався робітничий клас, який за своєю економічною природою передбачав спільну роботу представників багатьох національностей [8, 164; 12, 14-21; 36, 63-79; 49]. Спротив радянзації західноукраїнських земель та русифікаторській політиці у працях більшості радянських науковців ототожнювався виключно із проявами «українського буржуазного націоналізму» [28, 96-101; 29, 84-90; 33, 116-122]. Націоналізм оголошувався складовою буржуазної ідеології, з якою радянське суспільство мало вести непримиренну боротьбу [28, 96]. Боротьба проти «українського буржуазного націоналізму» ставала неодмінною умовою так званого «радянського способу життя». При цьому поступово українських «буржуазних націоналістів» стали ототожнювати виключно із фашистами, які боролися проти власного народу, мотивуючи подібні твердження як боротьбою УПА проти Червоної Армії, так і участі частини українського населення у діяльності дивізії СС «Галичина» [40; 41; 42; 43]. При цьому ігнорувався такт найтіснішої співпраці між СРСР та Німеччиною після підписання пакту Молотова-Ріббентропа, за яким радянські та німецькі війська спільною воювали проти тих, кого у радянській пресі тих часів називали «польськими фашистами».

Водночас русифікаторська політика радянських урядовців викривалася у роботах дисидентів. У цьому контексті варто виділити працю І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?», яка була написана ще у 1965 р., з 1968 р. друкувалася за кордоном різними мовами. В роботі висвітлювалися проблеми національного, економічного та культурного розвитку України. І. Дзюба прийшов до висновку, що в результаті урядової русифікаторської політики українська культура посіла другорядне місце в республіці, стала додатком до російської, а цього не повинно бути, інакше національній культурі, так само як і нації та інтелігенції республіки, загрожує катастрофа.

Русифікаторську політику московських відомств висвітлював у 1970-х роках дисидент Ю. Бадзьо, який наголошував, що партія не випадково справу обміну кадрами піднесла на висоту програмового принципу, замінивши цим колишню політику націоналізації кадрів [2, 89-90].

Детальне висвітлення та аналіз політики русифікації на теренах України у другій половині ХХ ст. міститься у дослідженнях пострадянських українських авторів. Вже у 1992 р. автори колективної праці «Історія України» вказували, що повоєнна відбудова та подальший розвиток культури України проводилася із прицілом на втілення у життя політики «злиття націй» [26, 457].

Одними із перших в пострадянській історіографії докладно про русифікацію писали Ю. Шаповал та В. Баран. У дослідженнях Ю. Шаповала в цілому проаналізовано заходи партії, спрямовані на створення «радянської культури», показано їх згубний вплив на українську інтелігенцію [46; 47]. Більш докладно цей аналіз здійснив В. Баран, який висвітлив витоки тоталітаризму із обов'язковим пануванням однієї ідеології. Науковець переконливо довів, що незалежно від спрямування політики радянського уряду відповідно до рішень партійних лідерів, по відношенню до України всі вони стояли на позиції русифікації, як засобу збереження власної влади на території республіки [3, 113-114; 4, 217-289].

Аналіз процесу русифікації в роки «відлиги» було подано у роботі В. Барана та В. Даниленка, де історики проаналізували процес скорочення кількості шкіл з українською мовою навчання, спрямування видавничої діяльності, вказуючи, що пом'якшивши режим, влада

нарощувала зусилля щодо нівелювання культури народів СРСР. У роботі містився аналіз рішень XXII з'їзду КПРС з точки зору їх зв'язку із процесом русифікації. Вказуючи, що затверджена на з'їзді третя програма партії передбачала зближення націй, посилення їх соціальної однорідності і формування загальної для всіх націй інтернаціональної культури, вчені зробили висновок, що фактично єдино інтернаціональною, авангардистською визнавалася російська культура, символічно прикрашена одиничними вкрапленнями елементів національних культур народів СРСР [5, 132-133].

Однією з причин зростання напруженості в українському суспільстві називали русифікацію Ю. Данилюк та О. Бажан. У їхній праці міститься ґрунтовний аналіз спроб вищого політичного керівництва держави взяти під свій контроль всі без виключення сфери духовного життя суспільства. Вони вказували, що наукові обґрунтування єдиної спільності «радянського народу» здійснювались на тлі розгулу російського великодержавного шовінізму, насильницької русифікації національних республік, штучного звуження сфер вжитку національних мов, ігнорування багатотисячолітніх традицій народів, які входили до складу СРСР [11, 16-42].

Через розкриття перипетій політичної боротьби та поширення діяльності карально-репресивної системи повоєнного періоду В. А. Гриневич, В. М. Даниленко, С. В. Кульчицький, О. Є. Лисенко показали механізм русифікації українства на території західноукраїнських областей. Науковці змалювали двоїстість русифікаторської політики в роки М. Хрущова [39, 495-523].

Поруч із цим у дослідженнях пострадянських російських вчених процес русифікації в Україні у другій половині XX ст. отримав досить неоднозначні оцінки. З одного боку, визнавалися факти тиску на українську інтелігенцію, протидія поширенню української мови та культурних традицій, але з іншого наголошувалося на важливості економічного піднесення України та участі українців у діяльності вищих органів влади СРСР. В рамках розгортання російською стороною інформаційної війни проти України вже наприкінці 1990-х років з'явилися публікації, автори яких перекручують історичні події, ігноруючи принцип історизму, намагаючись не лише відкинути згубний вплив політики русифікації на українське суспільство, а й вести мову про «переслідування росіян, російської мови та культури в Україні».

С. Кара-Мурза висунув твердження, що результатом інтернаціонального виховання стало реальне формування «радянського народу», як продукту тривалого розвитку єдиної держави. Він зробив висновок, що єдине господарство, єдина школа та єдина армія зв'язали громадян СРСР у набагато більш згуртований народ, ніж національні відмінності [27, 120]. Водночас у дослідженні Г. Т. Чупіна негативно оцінюється формування інтернаціональних поглядів у радянському суспільстві з огляду на те, що завдяки їм, на думку автора, російський народ занадто дешево передавав союзним республікам, і в першу чергу Україні, сировинні ресурси та енергоносії. Дослідник наголошував, що політика правлячої в СРСР партії по відношенню до України не мала ознак колоніальної імперської. Кваліфікуючи теорію злиття всіх націй і народностей з єдиною мовою навчання як антинаукову, науковець справедливо вказував, що саме українці допомагали втілювати її в життя на території власної національної республіки [45, 702-793].

Поступово русифікаторська політика стала розглядатися у контексті концепції «руського мира». При цьому активно мусувалося «мовне питання» в Україні, яке штучно намагалися пов'язати із «насильницькою українізацією російського та російськомовного населення» [31]. Навіть у солідних виданнях головною проблемою України називається забезпечення єдності і територіальної цілісності країни, оскільки «у сучасних кордонах Україна була створена комуністичним режимом», наголошується, що «будівництво нової української політичної ідентичності здійснюється найчастіше «від протилежного» - шляхом протиставлення української самосвідомості руському, російському» [25, 751]. При цьому в Росії запроваджено карну відповідальність у вигляді п'яти років позбавлення волі за «реабілітацію нацизму» - відкидання фактів, встановлених вироком Нюрнберзького трибуналу, а також за розповсюдження «брехливих відомостей про діяльність СРСР у роки Другої світової війни», що фактично означає відмову від здійснення наукових досліджень діяльності російських і українських повстанців та власне природи колабораціонізму в СРСР.

На початку XXI ст. у середовищі російських науковців поступово формується течія, представники якої прагнуть заново «переписати» українську історію в інтересах сучасної

російської влади. Прагнучи дистанціюватися від комуністичного режиму з його русифікацією та прагненням до нівелювання національної самобутності, вони засуджують подібні вчинки, але у той же час, не визнаючи за українцями права на створення власної держави, прагнуть всіляко дискредитувати український національний рух. У роботі О. Смирнова піднесення політичної активності населення України із створенням Народного Руху України ототожнювалося виключно із прагненням до насильницької українізації та утворення національної держави всупереч прагненню більшості її населення, яке називалося «російськомовним». Штучне протиставлення етнічних українців та росіян - громадян

України взагалі було характерним для даної роботи [37, 288-294]. Ще більш агресивно засуджував діяльність українських національних сил О. Широкоград, у роботі якого можна спостерігати не тільки зневагу до українських національних сил, а й взагалі до української символіки та українства в цілому [48, 357-361].

Причину існування такого явища можна відшукати у коментарях провідних російських науковців. У «Истории России», підготовленій авторським колективом на чолі із професором Московського державного інституту ту міжнародних відносин А. Зубовим, зазначено, що майже відразу після проголошення незалежності між Україною і Росією почалося відкрите і приховане протиборство. У Росії тривалий час не лише населення, а й значна частина політичної еліти сприймала незалежність України як тимчасове непорозуміння. Достатньо підтримати в Україні «правильні» сили, як вона вступить у союз з Росією по білоруському зразку, або Україна розколеться, і можна буде возз'єднатися з «братами на сході і півдні цієї країни» [25, 751]. Як бачимо агресія Російської Федерації проти України є втілення у життя саме такого сценарію, а виправдання та піднесення русифікації залишається одним із аспектів реалізації проекту так званого «русского мира», який загрожує є світовій системі безпеки, що склалася після Другої світової війни. При цьому проект «Русского мира» по суті достатньо близький до духу ідеї «світової пролетарської революції», «пролетарського інтернаціоналізму», як способів забезпечення світового панування Росії.

Висновки. Сучасними українськими вченими русифікація розглядається як негативне явище, що сприяло деформуванню самосвідомості і світогляду значної частини українців. Проте русифікація активно використовується Російською Федерацією, як і СРСР для досягнення цілей геополітичного масштабу, пов'язаних із розширенням сфер панування. У дослідженнях частини російських вчених власне русифікаторська політика, заснована на піднесенні російського народу, як «першого серед рівних», трансформувалася у засудження будь-яких проявів українізації та возвеличення загальносвітової місії російського народу, що начебто полягає у поширенні так званого «русского мира». Російські вчені в основному схвально сприймають інтернаціоналізацію життя в радянській країні та принципи радянського інтернаціонального примирення націй, а українські вчені наголошують на невирішеності національного питання в Радянському Союзі та на наявності національної інтелігенції, робітників та селян, що були опозиційно налаштовані проти керівництва країни та принципів об'єднання радянської держави.

Література

1. Аніров П. М. Під інтернаціональним прапором Комуністичної партії у братній сім'ї народів СРСР / П. М. Аніров, В. К. Сульженко // Наук. праці з історії КПРС. - Вип. 17. - К, 1967. - С. 130-151.
2. Бадзьо Ю. Право жити. Україна в складі СРСР, людина в системі тоталітарного соціалізму / Ю. Бадзьо. - К., 1996. - 400 с.
3. Баран В. К. Україна після Сталіна: Нарис історії 1953-1985 рр. / В. К. Баран. - Л., 1992. - 248 с.
4. Баран В. Україна 1950 - 1960-х рр. : Еволюція тоталітарної системи / В. К. Баран. - Л., 1996. - 448 с.
5. Баран В. К. Україна в умовах системної кризи (1946-1980-і рр.) / В. К. Баран, В. М. Даниленко // Україна крізь віки. - Т. 13. - К., 1999. - 304 с.
6. Богодист І. Соціалістичне будівництво в західних областях УРСР / І. Богодист. - К., 1961. - 176 с.
7. Большевик. - 1944. - № 17-18. - С. 6-7.
8. Буцько М. О. Діяльність партійних організацій України по вихованню трудящих республіки в дусі дружби народів та пролетарського інтернаціоналізму / М. О. Буцько, В. К. Сульженко // Наук. праці з історії КПРС. - Вип. 24. - К., 1968. - С. 162-172.
9. Буцько М. О. Ленінська національна політика КПРС та буржуазні фальсифікатори / М. О. Буцько, В. К. Сульженко // Наук. праці з історії КПРС. - Вип. 35. - К, 1969. - С. 125-138.

10. Варецький В. Соціалістичне будівництво в західних і Закарпатській областях УРСР / В. Варецький. - К., 1946. - 15 с.
11. Данилюк Ю. Опозиція в Україні (друга половина 50-х - 80-ті рр. XX ст.) / Ю. Данилюк, О. Бажан. - К., 2000. - 616 с.
12. Демьянов Г. С. Повышение ведущей роли рабочего класса в интернационализации общественной жизни в условиях развитого социализма / Г. С. Демьянов // Науч. труды по истории КПСС. - Вып. 74. - К., 1975. - С. 14-21.
13. Дружба міцніша від сталі. - К., 1962. - 80 с.
14. Дружбе крепнуть: Очерки. - Донецк, 1963. - 100 с.
15. Дружбою міцні. - Ужгород, 1963. - 48 с.
16. Дружба народов СССР - источник силы и могущества Советского государства. - К., 1954. - 27 с.
17. Дружба не знает границ. - Х., 1960. - 57 с.
18. Задорожний В. К. Соціалістичні перетворення і зростання добробуту трудящих Західних областей УРСР / В. К. Задорожний. - К., 1959. - 28 с.
19. Знаменская М. В. Дружба миллионов / М. В. Знаменская. - К., 1974. - 48 с.
20. Івасюта М. К. В сім'ї вольній, новій / М. К. Івасюта. - К., 1979. - 48 с.
21. Івасюта М. К. Нариси історії колгоспного будівництва в західних областях УРСР / М. К. Івасюта. - К., 1962. - 316 с.
22. Івасюта М. К. Розвиток колгоспного ладу в західних областях Української РСР / М. К. Івасюта. - К., 1960. - 39 с.
23. Івасюта М. К. Розвиток народного господарства і розквіт культури західних областей України / М. К. Івасюта. - К., 1969. - 31 с.
24. Ігнатенко А. П. Соціалістична культура на службі трудящих / А. П. Ігнатенко. - Л., 1976. - 176 с.
25. История России: XX век. : в 2 т. - Т. 2: 1939-2007. - М., 2009. - 829 с.
26. Історія України : Курс лекцій : у 2 кн. / Л. Г. Мельник, В. Ф. Верстюк, М. В. Демченко [та ін.]. - Кн. 2: XX століття. - К., 1992. - 464 с.
27. Кара-Мурза С. Советская цивилизация от великой победы до наших дней / С. Кара-Мурза. - М., 2002. - 688 с.
28. Кравченко В. О. Комсомольці західних областей УРСР у боротьбі з українським буржуазним націоналізмом (1944-1950 рр.) / В. О. Кравченко // Наук, праці з історії КПРС. - Вип. 57. - К, 1972. - С. 96-101.
29. Кравченко В. О. Діяльність Комуністичної партії по викриттю антинародної суті українського буржуазного націоналізму у західних областях України (1944-1950 рр.) / В. О. Кравченко // Наук, праці з історії КПРС. - Вип. 48. - К., 1971. - С. 84-90.
30. Кондратюк Л. Ф. О деятельности Компартии Украины по интернациональному воспитанию рабочего класса в процессе развития социалистической экономической интеграции / Л. Ф. Кондратюк, Л. Л. Прокопенко, Д. Н. Голубчик // Науч. труды по истории КПСС. - Вып. 128. - К., 1984. - С. 43-48.
31. Культ УПА - аморализация Украины [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.salon.donetsk.ua/rubrics/5185.php>.
32. Маланчук В. Торжество ленінської національної політики (Комуністична партія - організатор розв'язання національного питання в західних областях УРСР) / В. Маланчук. - Л., 1963. - 283 с.
33. Масловський В. І. Політична робота партійних організацій західних областей УРСР у боротьбі з бандами українських буржуазних націоналістів і куркульства у період соціалістичних перетворень на селі (1944-1950 рр.) / В. І. Масловський // Наук, праці з історії КПРС. - Вип. 57. - К, 1972. - С. 116-122.
34. Михайлов В. А. Воспитание чувства интернационализма: Деятельность Коммунистической партии Украины по интернациональному воспитанию трудящихся в период развитого социалистического общества / В. А. Михайлов. - Л., 1975. - 162 с.
35. Новиков І. А. Виховання трудящих у дусі дружби народів і соціалістичного інтернаціоналізму на сучасному етапі / І. А. Новиков // Український історичний журнал. - 1961. - № 5. - С. 21-28.
36. Смеричевський Ф. Г. Робота партійних організацій України по вихованню трудящих в дусі радянського патріотизму і пролетарського соціалістичного інтернаціоналізму (1959-1965 рр.) / Ф. Г. Смеричевський, Ф. І. Тацький // Наук. праці з історії КПРС. - Вип. 84. - К., 1976. - С. 63-70.
37. Смирнов А. История Южной Руси / А. Смирнов. - М., 2008. - 352 с.
38. Столяренко В. П. Соціалістичні перетворення сільського господарства на Волині (1944-1950) / В. П. Столяренко. - К., 1958. - 111 с.
39. Україна і Росія в історичній ретроспективі : в 3 т. / В. А. Гриневич, В. М. Даниленко, С. В. Кульчицький, О. С. Лисенко та ін. - Т. 2: Радянський проект для України. - К., 2004. - 560 с.
40. Чередниченко В. П. Анатомія зради. Український буржуазний націоналізм - знаряддя антирадянської політики імперіалізму / В. П. Чередниченко. - К., 1978. - 334 с.
41. Чередниченко В. П. Ідеологічним диверсіям буржуазних націоналістів - гідну відсіч / В. П. Чередниченко. - К., 1988. - 17 с.
42. Чередниченко В. П. Націоналізм проти нації / В. П. Чередниченко. - К., 1970. - 191 с.

43. Чередниченко В. П. Український буржуазний націоналізм на службі гітлерівського фашизму / В. П. Чередниченко. - К., 1979. - 21 с.
44. Черниш Й. Комуністична партія України - організатор соціалістичних перетворень на селі в західних областях УРСР. (1939-1958) / Й. Черниш. - Л., 1963. - 65 с.
45. Чупин Г. Т. Предистория и история Киевской Руси, Украины и Крыма / Г. Т. Чупин. - Х., 2010. - 720 с.
46. Шаповал Ю. І. Україна 20 - 50-х років: сторінки ненаписаної історії / Ю. І. Шаповал. - К., 1993. - 351 с.
47. Шаповал Ю. І. Україна ХХ століття: Особи та події в контексті важкої історії / Ю. І. Шаповал. - К., 2001. - 560 с.
48. Широкопад А. Россия и Украина. Когда заговорят пушки... / А. Широкопад. - М., 2008. - 429 с.
49. Шульга І. В. Робітничий клас - провідна сила інтернаціоналізації радянського суспільства / І. В. Шульга. - К., 1976. - 48 с.
50. Філіпчук А. І. Дружба і братерство радянських народів / А. І. Філіпчук. - К, 1963. - 28 с.
51. Юрчук В. І. Проти буржуазної фальсифікації історії Комуністичної партії України / В. І. Юрчук // Наук, праці з історії КПРС. - Вип. 35. - К., 1969. - С. 17-32.

Одержано редакцією 16.12.2014

Прийнято до публікації 24.12.2014

Определено состояние исследования реализации правительством СССР политики русификации на территории Украины во второй половине XX в., персональный вклад исследователей в разработку этой проблемы и влияние историографической ситуации на определение направлений научных исследований и их аналитическую часть.

Ключевые слова: *историографія, историографічний аналіз, русифікація, УРСР, етнополітика.*

Defined the condition of research implementation leadership of Soviet policy of russification in Ukraine in the second half of the twentieth century, personal contribution of scientists in to the development of the problem and the impact of historiographical situation on determine the areas of scientific research and analytical part of the research. Indicated that modern ukrainian scientists russification seen as a negative phenomenon, which contributed deformation identity and worldview large part of ukrainian. It is alleged that russification actively used the Russian Federation, as the Soviet Union to achieve the objectives of the geopolitical scale associated with the expansion of areas of domination. In studies of russian scientists actually russification policy based on the rise of the russian people as «first among equals» transformed into condemnation of any manifestation ukrainianization and praise worldwide mission of the russian people in the campaign is to spread the so-called «russian world». Russian scientists have largely welcomed perceive internationalization of life in the Soviet Union and Soviet principles of international reconciliation of nations and ukrainian scientists emphasize the unresolved national question in the Soviet Union and in the presence of national intelligence, workers and peasants who were opposed to the country's leadership and principles about unity of the Soviet state.

Keywords: *historiography, historiographical analysis, russification, USSR, ethnic policy.*